

Osmdesát let Jana Průchy

Významné životní výročí prof. PhDr. Jana Průchy, Dr.Sc., Dr.h.c. (*27.11. 1934), se týká autora četných odborných publikací, s nimiž se nepochybně setkal každý pedagog u nás, jenž se o svou profesi hlouběji zajímá. Jeho publikace patří totiž k základnímu fondu pedagogické produkce postihující podstatu výchovně-vzdělávacího procesu. Protože v krátkém nástinu jeho tvorby není možné uvádět ani všechny důležité Průchovy studie, zaměříme se jen na nejvýznamnější oblasti, kterým Průcha věnoval pozornost.

Už při studiu filologie na Filozofické fakultě UK projevoval Průcha zájem o interdisciplinární vztahy a příbuzné obory. Po návratu ze stáže v Moskvě přeložil knihu L. S. Vygotského *Myšlení a řeč* a publikoval práce o psycholinguistice. Při svém působení v Ústavu pro jazyk český měl příležitost věnovat se matematické lingvistice, ale stále víc jej přitahovala pedagogika a psychologie, o čemž svědčí např. publikace *Výzkum dětské řeči* (1974) nebo *Jazykové vzdělání, analýza a prognóza systému* (1978). Po přechodu do Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV se zaměřil na pedagogickou psychologii a pedagogiku.

Chronologicky přehlédnout Průchovu tvorbu není snadné, poněvadž své studie průběžně prohlubuje a rozšiřuje, takže často vycházejí v dalších vydáních. Svědčí to mimo jiné o velkém zájmu o jeho práce, které jsou zdrojem potřebných informací. Průchova orientace na aktuální pedagogické otázky vzrostla jeho přechodem na Pedagogickou fakultu UK, kde řídil Ústav pedagogických a psychologických výzkumů, a to až do přechodu na pozici nezávislého experta a konzultanta.

Oblast, kterou Průcha dlouhodobě zkoumá a svými studii obohacuje, je problematika učebních textů. V průběhu let o nich vydal řadu studií a publikací, zatímčím vyvrcholením je kniha *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média* z r. 1998. V podtitulu je vymezena jako „Příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky“. Autor se tím hlásí ke snaze předávat výsledky vědeckého bádání do praxe ve smyslu hesla *know-how*, což rozvedl ve své další publikaci *Pedagogický výzkum a vzdělávací politika – vytváření mostů* z r. 1997. Tomuto záměru odpovídají též jeho úvody do studia psychologie a pedagogiky.

Výrazem snahy zprostředkovat vědecké poznatky co nejširšímu okruhu čtenářů je Průchovo úsilí vydávat souhrnná kompendia a slovníky. Důkazem tohoto záměru je *Pedagogický slovník*, zpracovaný za spoluúčasti E. Walterové

a J. Mareše, který se již dočkal 7 vydání. Z této řady prací dále uvedme aspoň nejobsáhlejší z nich, tj. *Pedagogickou encyklopedii* (2009), pro jejíž tvorbu přizval k účasti více než sto spolupracovníků. Vzniklo tak úctyhodné dílo a svou úrovní se řadí k obdobným kompendiím ve světovém měřítku. Podle svého doznání na něm pracoval několik let.

V průběhu veškeré své práce věnoval Průcha stálou pozornost otázkám pedagogického výzkumu. Jednak většina jeho prací je na výzkumných projektech vystavena, jednak se však věnoval i teorii výzkumu, o níž napsal několik studií i monografií, např. *Pedagogický výzkum: uvedení do teorie a praxe* (1995), *Vzdělávací politika a pedagogický výzkum* (1997). Obsáhlá kapitola o stavu a perspektivách pedagogického výzkumu se nachází též v publikaci *Moderní pedagogika*, která vyšla v několika vydáních. Zdůrazňuje se v ní, že na rozdíl od normativního přístupu k výchovným jevům autor vychází z výzkumných nálezů a z explanace jevů (*research-based knowledge*) a z jejich zakotvení v realitě. J. Průcha posílil pedagogický výzkum u nás i po stránce organizační, neboť založil Českou asociaci pedagogického výzkumu a začlenil ji do evropského kontextu.

Ani ve velmi stručném přehledu Průchova pedagogického vědeckého díla nelze vynechat skupinu jeho publikací, které se vztahují k oblastem pedagogické problematiky zahrnující vyhraněný úsek pedagogické reality. Je to např. *Didaktická prognostika* (1980), *Pedagogická evaluace* (1996), *Alternativní školy* (1996), *Vzdělání a školství ve světě* (1999), *Předškolní pedagogika* (spolu se S. Kořátkovou, 2003), *Multikulturní výchova* (1996), *Interkulturní psychologie* (2007) aj. Knižní tituly této řady často přinášejí informace k paralelním okruhům pedagogiky a jsou cenným zdrojem poučení o pedagogických oborech dosud málo zpracovaných.

Přehlídkou tvorby prof. Průchy je pokusem zmapovat hlavní oblasti, v nichž se Průcha v průběhu svého života nejvýrazněji projevoval. Zajisté nebylo připomenuto všechno, čím autor pedagogiku obohatil a co prohlubuje práci pedagogických teoretiků i praktiků. Náš pohled se soustředil na hlavní oblasti jeho tvorby a připomenul jen nejdůležitější publikace. Cílem medailonku bylo upozornit na velký přínos autora teorii i praxi výchovy, protože jeho dílo intenzívně žije a slouží ke zkvalitňování výchovy. Tož zbývá jen profesoru Průchovi popřát pevné zdraví a tvůrčí pohodu do dalších let.

Josef Maňák
emeritní profesor Masarykovy univerzity